

МАМА, ГДЈЕ ЈЕ ТАТИНА ПРАВА НОГА

Пастиревац, Гавро Цикота, као присилни поданик Аустријског царства био је војник и ратник цара Фрање у Првом свјетском рату, борио се за „своју царевину”. Та је царевина 1878. године, вољом великих држава добила на управу цијелу Босну и Херцеговину, Гаврину праву домовину. Намјесто вишевијековног турског окупатора дошао је аустријски. Босанци и Херцеговци су то пропратили народном пословицом „Сјаши Курта да узјаше Мурта”, али и оружаним отпором и гласним протестима, како који од три босанскохерцеговачка народа. Аустрија се обавезала да ће укинути кметство, одузети земљу од ага и бегова, турских феудалаца и подијелити је онима који су је обрађивали. И оманула је. Народ, посебно српски, није добио слободу коју је очекивао и која му је обећавана. Окупатор као окупатор, понашао се окупаторски. Али то није било довољна опомена младом Гаври Цикоти и друговима да му не вјерују. Одазвали су се мобилизацији, (а шта су друго могли), постали војници, ратници за цара и царевину. Многи од њих су то скупо платили. Гавро Цикота својом десном ногом која је остала негдје на болничком сметљишту. Преживио је и радовао се што цијена није била још већа. Пуно их је изгубило главе по боји-

штима. Прије рата здрава и јака момчина, у селу није било рвача ни косца који се могао с њим носити у тим вјештинама, Гавро се вратио из рата као тешки инвалид, са „дрвеном” ногом и необичном рашљастом штаком раније невиђеном у селу. Том вјештачком ногом и штаком изазивао је комшијску, а нарочито дјечију радозналост. И пас Шаров, који се раније често мазио газди лежећи му поред ногу, наслањајући главу на газдина стопала, осјетио је промјену. Поред десне „дрвене” ноге није му било топло и пријатно, као раније. Брзо би мијењао мјесто. Легао би поред лијеве, здраве ноге и спустио главу на лијево стопало уживајући у топлом додиру са дамарима газдиног тијела. И маца Гара би чинила то исто. Кад би скочила у господарево крило лијегала би на лијеву његову страну на којој је осјећала било живота и више тоpline. Само су синчићи, Илија и Милош, не схватајући још трагедију која је снашла оца у рату, вољели да се неизмјенично играју очевом „дрвењачом”. Зајашили би на превој гдје би требало бити кољено, окренути оцу ручицама се придржавали за очеве руке па „ђиха-ђиха” на „дрвеном коњићу” који је шкрипао под јахачем. Каткад би као узде ручицама зграбили очеве дуге „францјозефинске” брке. Вољели су да „помажу” оцу при стављању и скидању те чудне ноге, а сами се каткад неспретно „служили” превисоком очевом штаком, опонашајући оца.

Тако су се понашали у најранијем дјетињству. А кад су мало одрасли почели су схватати трагедију. Питали су мајку:

– Мама, гдје је татина права нога?

Мајци би се на то питање засузиле очи и осушио глас. Закренула би главу и полугласно проциједила:

– Кад будете мало старији и одраслији тата ће вам рећи, он то зна боље од мене. А сада сте још мали да би ту причу о татиној нози разумјели.

Гавро Цикота је сазнао на властитој кожи шта значи „јуначка жртва за Мајку Царевину. „Мајка Царевина” се иза рата ућутала. Заборавила је ватрене позиве војницима на жртву за „Мајчицу Царевину“ која ће то памтити и знати достојно наградити. „Мајка Царевина” је опет оманула.

Ипак, Гавро је сачувао ведро понашање, сретан што се жив вратио кући, што му је жена Тривуна родила два сина, што је иза рата, створена његова нова држава, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, која се простирала од Вардара све до Триглава. (Новој држави припадале су Босна и Херцеговина, Македонија и Црна Гора, али нису споменути у државном имену јер им није призната равноправност са прва три народа). У њој су се својом вољом окупили јужнословенски народи – Срби, Хрвати и Словенци, ослободивши се вишевековне окупације јачих сусједа – Аустроугарске, Турске, Италије... Те су државе доживјеле пораз у рату у којем је Гавро учествовао. Нова држава је извршила аграрну реформу. Сељаци су добили у власништво земљу турских феудалаца на којој су кметовали. Тек сада се остварила борбена парола босанско-херцеговачких буна и устанака: „Пуче пушка с пећине, нема бегу трећине”, иако је то по међународним одредбама била обавезна урадити аустројска царевина по окупацији Босне и Херцеговине. Али ни Краљевина СХС није извршила потпуну већ дјелимичну аграрну реформу.

Инвалид Гавро, сав се предао раду на новом, властитом имању. Имао је велику моралну и физичку подршку жене Тривуне. Њен физички рад и допринос био је раван мушкој снази. Она је поднијела жесток терет тежачког рада за вријеме Гавриног ратовања. Иако је на леђима имала старог свекра и свекрву и обраду земље, успјешно се носила са многим недаћама. Великим физичким напором обрађивала је зиратно имање, убирала љетину и издржавала породицу. Била је поносна на свој успјех којим

је стекла пристојан углед вриједне и честите жене, одане породици и свом човјеку.

Гавро се поносио својом Тривуном. Одољела је навалама нератника, рудара који су избјегли рат захваљујући запошљењу у Љешљанском руднику угља. Власници аустројског капитала успјели су да власти ослободе рударе ратних обавеза да би могао да им се оплођује капитал и подмирују енергетске потребе царевине. У ратном времену многи рудари постали су права напаст за „бијеле удовице”, како су називане жене чији су мужеви били на фронту. Облијетали су око њих и убацивали се мјесто мужева у кревете. Звали су их „подсукњари”. Није било мало „бијелих удовица” које су се препуштале „подсукњарима” не могавши издржати сексуално испосништво. „Крв није вода” правдале су своје поступке. Неке од таквих су своје повратнике са фронта дочекале са дјецом туђих мужева. Тривуна је свога Гавру дочекала свијетла образа и с њим зачала своје синове Илију и Милоша. У селу је сачувана прича како је Тривуна смјело узвратила напаснику Максиму Ђурђићу, чувеном „подсукњару”. Причало се да му се није отела ни једна „бијела удовица” на коју је бацио око. Тривуна га је привлачила гласом о неосвојивости. Сачекао ју је у шипражју поред бунара из кога је Тривуна обично пред вече, доносила воду. Док је Тривуна лименом литарском посудом, лимом, наливала бремену водом, Максим јој се из шипражја, пришуњао с леђа и снажно савио руке око ње. Уплашена жена се нагло истргла из загрљаја, зграбила руком блатњаву земљу и свом снагом залијепила му је на лице и очи. Заслијепљени Максим се оканио освајања. Бјежао је од Тривуне бришући рукама блато са очију да би прогледао. У том часу бунару су се приближавале Тривунине комшинице, водоноше, и видјеле како је Тривуна у самоодбрани залијепила шаку блата по лицу напасника. Препознале су га па заграјале:

„Е, вала, Максима Ђурђићу, добио си шта си заслужио, напасниче. Мислио си и Тривуну... Није ти то као красти туђу стоку и продавати је по сточним пазарима. (У љетним ноћима без трага је у селу нестајала крупна стока. Сумња је пала на Максима Ђурђића и његово друштво. Једна енергична и довитљива сељанка пронашла је Максима са покраденим стоком на сточној пијаци у подалјем граду. Иако јој је крадљивац запријетио паљевином куће и скидањем главе ако ријеч проговори „о овоме”, селом се пронио глас о храброј жени која је на дјелу ухватила крадљивца, Максима Ђурђића).

Осокољена присуством комшиница и њиховом грајом, Тривуна зграби обраменицу једне од жена, сустиже напасника па свом снагом распали обраменицом по напасниковим леђима. Максим се затетура, али не паде већ потрча из све снаге да избјегне горе зло.

Макси тако спаде слава чувеног освајача жена.

– Шта је Максо, сломише ти жене крила, а! Настрада наш Максим! Да је бар од јунака ни по јада, већ од жена, јадна му мајка – задиркивали су га његови јарани рудари.

– Максим ти је сада као онај ћаћа из пјесме:

„У мог ћаће украдене гаће,

да је с плота није ни срамота

већ са крака жалосна му мајка“ – додаде један од Максиних камарата.

По Гаврином повратку из рата Тривуна је родила синове Илију и Милоша, крштени су у православној цркви у среском мјесту уз велико породично славље. Синови су постали радост и нада сретних родитеља и цијеле шире породице Цикота.

С новом државом дошло је ослобођење од туђинског јарма. Не робује се више туђину, не аргатује агама и беговима. (Није још био искусио да су и домаће гуликоже равне агама и беговима). Обрађивао је земљу – орао,

сијао, жњео. Планирао је све кућне и пољопривредне послове. Уз помоћ комшија и сеоских мајстора започео је обнову куће. Умјесто већ натрулог и поцрњелог сламног крова, на кући се убрзо зацрвенио нови цријеп. Свог првенца, сина Илију, уписао је у прву генерацију нове државне основне школе, свечано отворене 1925. године у Великој Жировници уз весело славље сељана. Гавро се томе посебно радовао. – Ево, за седам година нова држава је изградила и школу. Неће младост више „бити слијепа код здравих очију”. Ако бог да, биће још корисних и радосних новина – мислио је. Та нада и вјера давале су му снагу и полет. Полет му је давала и нада у срећнију будућност синова Илије и Милоша. И Милош је у истој школи завршио четири разреда основне школе.

Гавро је сина Илију, који је основну школу завршио с одличним оцјенама, уписао у реалну гимназију. Гавро је знао из ратног искуства да школовани и у рату лакше и боље пролазе. Са супругом Тривуном договорио се да сав свој мукотрпни живот подреде Илијином школовању. Нека им син Илија заврши највише школе и постане стручњак па ће бити цијењен и поштован у свим режимима и од свих краљева и царева. Отац Илија и мати Тривуна су знали да ће до тог циља бити тежак и скуп пут. – Али нека нам Илија то постигне па неће нам бити жао умријети – понављали су и молили се Богу за Илијин успјех.

Млађег сина Милоша, задржали су на имању као насљедника домаћинства.

У СТОЛЕТОВОЈ БИРТИЈИ

Мало помало Гавро Цикота је економски ојачао. Волио је да јаше свог Зекана и пијачним данима одлази у околне градове. Скоро сваког сточног пијачног дана доја-